

nielō
rastalō

JOSEPH
HELLER

NIEČO SA STALO

Joseph Heller

NIEČO
SA STALO

*Z angličtiny preložila
Jarmila Samcová*

slovar

Copyright © 1966, 1974 by SCAPEGOAT Productions
Translation © Jarmila Samcová 1982, 2001, 2018
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2001, 2018

ISBN 978-80-556-3483-8

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme žadnými prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

MÁM MINDRÁKY

Mám mindráky zo zatvorených dverí. Aj v práci, kde sa mi teraz všetko darí, stačí dakedy pohľad na zatvorené dvere a zmocní sa ma hrôza, že sa za nimi deje niečo desivé, niečo, čo nepriaznivo ovplyvní môj osud; keď som vyštavený a sklúčený po noci strávenej klamstvami, pijatikou a sexom, alebo keď mi skrátka tečú nervy a sužuje ma nespavosť, takmer vetrím pohromu, čo sa neviditeľne kopí za mliečnym sklom dverí a chystá sa ma zavalit'. Dlane sa mi potia a z hrdla vychádza akýsi čudný hlas. Nechápem prečo.

Niečo sa mi muselo stať. Ale kedy?

Možno sa to stalo vtedy, keď som nečakane prišiel domov s horúčkou a boľavým hrdlom a pristihol som otca s mamou v posteli, a preto mám dodnes strach z dverí; bojím sa ich otvoriť: zatvorené vzbudzujú vo mne podozrenie. A možno to pramení z vedomia, že sme chudobní, ku ktorému som dospel v neskorom detstve, a preto som taký, aký som. Alebo sa to stalo vtedy, keď mi zomrel otec a ja som zostal sám, cítiac sa previnilo a zahanbene, lebo som sa vtedy nazdával, že som jediný malý chlapec na svete, ktorý nemá otca. A možno to bolo poznanie, ku ktorému som dospel pomerne zavčasu: že nikdy nebudem mať široké plecia a obrovské bicepsy ani nebudem dosť dobrý, dosť vysoký, dosť mocný, ani dosť smelý, aby som sa stal rugbyovou hviezdou, ani šampiónom v boxe, to smutné, deprimujúce poznanie, že nech sa v živote o čokoľvek pokúsim, vždy bude nablízku niekto, kto to bude vedieť urobiť oveľa lepšie. A možno sa to stalo v deň, keď som otvoril iné dvere a uvidel svoju veľkú sestru, ako stojí nahá na bielej vydláždičkovanvej dlážke kúpeľne a utiera sa. Rozkričala sa na mňa, aj keď vedela, že dvere nezamkla a že som dnu nevtrhol úmyselne. Vydesilo ma to.

Spomínam si takisto, teraz už pobavene, lebo je to strašne dávno, na horúci letný deň, keď som sa zatúlal do starej šopy na uhlie za našim činžiakom z neomietnutých červených tehál a pristihol tam svojho veľkého brata, ako leží na zemi so sestrou Billyho Fostera, ne-

dorastenou vyžlou, ktorá bola rovnako stará ako ja, ba dokonca chodila aj do tej istej triedy. Šiel som do šopy po kladivo, lebo som chcel odraziť kolesá a nápravy z dolámaného detského kočíka, ktorý som našiel na neďalekom smetisku, aby som z nich, z debny od melónov a z dlhej latky vyrobil vozík. Len čo som vošiel do tmavej šopy, začul som čosi tichučko, horúčkovito sa mechríť a mal som pocit, akoby som stúpil na čosi živé. Zarazilo ma to a nadýchol som sa prachu. Usmial som sa od úľavy, keď som zbadal, že sa to tam v tme, tam v kúte kôľne pohol môj veľký brat, ktorý ležal na zemi ešte s kýmsi iným. A znovu som sa cítil bezpečne. Povedal som: „Ahoj, Eddie! To si ty, Eddie? Čo tu robíš, Eddie?“

A on zrukol:

„Vypadneš odtiaľto, ty fagan!“ A hodil do mňa kusisko uhlia.

Uhol som sa s tichým stonom a oči sa mi zaliali slzami. Hnal som sa odušu von. Vyrazil som do pariacej sa oslepujúcej páľavy pred domom, kde som bezmocne pobiehal na chodníku a uvažoval, čo som, preboha, urobil, že sa môj veľký brat tak nahneval, vyrútil na mňa a hodil do mňa ťažký kus uhlia. Nevedel som sa rozhodnúť, či mám ujsť, alebo čakať; cítil som sa priveľmi vinovatý na to, aby som ušiel, a priveľmi som bol vyľakaný, aby som zostal a prijal trest, ktorý si naisto zaslúžim, hoci som nevedel, prečo. Neschopný rozhodnúť sa ponevierať som sa na chodníku pred domom, až napokon obrovské dvere šopy zaškrípali a obidvaja pomaly vyšli von zo zívajúcej čierňavy. Môj brat kráčal za ňou, tváriac sa akoby nič. Usmial sa, keď ma zbadal, a tak sa mi ulavilo. Až keď sa usmial, zbadal som, že to dievča pred ním je sestra Billyho Fostera, taká dlhá vyžla, ktorá bola dobrá v krasopise, ale z diktátov, zemepisu a matematiky nemala nikdy lepšiu známku ako dva mínus, aj keď vždy odpisovala jedna radosť. Prekvapilo ma, že ich vidím spolu; ani mi len na um nezišlo, že ju pozná. Šla so sklopenými očami a tvárila sa, že ma nevidí. Pomaly sa ku mne blížili. Všetko trvalo veľmi dlho. Dievča nazlostene mlčalo. Aj ja som čušal. Môj brat na mňa ponad jej hlavu žmurkol a nápadne si potiahol nohavice. Šiel chvastúnskym krokom, akým som ho ešte chodiť nevidel, a v tej chvíli som pochopil, že sa mi tá chôdza nepáči. Zarazilo ma, že je akýsi zmenený. Ale bol som mu taký povďačný za to žmurknutie, že som sa zavrtel od šťastia a od vzrušenia som sa takmer nepríčetne rozchichotal. Od úľavy sa mi zakrútila hlava. Zabľabotal som:

„Hej, Eddie! Čo ste tam robili? Niečo sa stalo?“

A on sa usmial a odvetil: „No, jasné, niečo sa stalo, pravdaže. Čo povieš, Geraldina?“ Potiahol nosom a ihravo ju štuchol laktom do ruky.

Geraldina sa od neho odtiahla s priečnym, namrzeným úsmevom a rýchle odišla, ani sa neobzrúc. Keď zmizla, brat mi povedal:

„Nevrav to mame.“

Vedel, že to nepoviem, keď ma o to požiada.

Neskôr, keď som si už vedel veci predstaviť a prebrať si v duchu tú príhodu (ešte vždy rojčím a rozjímam o tejto epizóde, keď sa obzriem do minulosti, a v poslednom čase to robím čoraz častejšie), všetky tie vlhké, šúchavé, napäté, dôverné veci, ktoré sa vtedy pravdepodobne odohrali na zemi v šope, žasol som a div nahlas neobdivoval nápad môjho veľkého brata začať si s tou vyžlou, sestrou Billyho Fostera, ktorá bola dokonca o niekoľko mesiacov mladšia odo mňa, mala veľké zuby a nebola ani pekná.

Chcel som prísť na kĺb ešte mnohému, čo sa medzi ním a ňou odohralo v tej šope, ale nikdy som nemal dost odvahy, aby som sa ho na to spýtal, aj keď môj brat bol zvyčajne mierny, ochotný pomôcť a ku mne veľmi dobrý po celý čas, čo žil.

A dnes je toľko vecí, ktorým nechcem prísť na kĺb. Naozaj by som o nich radšej nevedel; napríklad (hoci moja manželka i ja sa cítime povinní to skúmať), aké hry sa vlastne hrajú na večierkoch, na ktoré chodí moja nedospelá dcéra, alebo aké cigarety sa tam fajčia, alebo akej farby pilulky či kapsle sa tam ovoniavajú či prehltávajú. Keď vidím, že sa zbiehajú policajné autá, nechcem vedieť prečo, hoci som rád, že prišli, a dúfam, že prišli načas vykonať to, na čo ich volali. Keď vidím, že prichádza sanitka, najradšej by som nevedel, po koho prišla. A keď sa utopia, udusia nejaké deti, keď ich prejde auto alebo vlak, nechcem vedieť, či deti to sú, pretože mám večne strach, že by to mohli byť moje.

Podobný odpor mám k nemocniciam. Neznášam ľudí, o ktorých viem, že ochoreli. Nikdy nechodím do nemocníc, pokiaľ sa tomu môžem vyhnúť, lebo je tu vždy riziko, že možno otvorím dvere súkromnej alebo polosúkromnej izby a zazriem čosi hrozné, na čo nie som pripravený. (Jakživ nezabudnem na šok, ktorý som zažil v nemocničnej izbe, keď som prvý raz videl rúrku z umelej hmoty, ktorá komusi viedla z nosnej dierky, ešte postriekaná krvou. Bola hnedá, tá rúrka, a polopriesvitná.) Keď teraz moji priatelia, príbuzní a obchodní partneri zavše dostanú infarkt, nikdy nezavolám do nemocnice či ošetrovateľskému lekárovi, ako sa majú, lebo sa vždy môžem dopytať, že sú mŕtvi. Usilujem sa nezhovárať s ich manželkami a deťmi prv, než si overím u niekoho, kto s nimi už hovoril, či žijú, a prv, než ma ubezpečí, že na tom nie sú horšie ako predtým. To dakedy zhoršuje

medziľudské vzťahy (dokonca aj vzťah k mojej manželke, ktorá sa vždy spytuje každého, ako sa má, a lieta po špitáloch s darčekom), ale mne je to jedno. Jednoducho sa mi nechce hovoriť s tými, ktorých manžel, otec, manželka, matka alebo dieťa zomiera, hoci by tá zomierajúca osoba bola hneď niekto, koho mám veľmi rád. Nikdy som sa nechcel dozvedieť, že niekto, koho poznám, zomrel.

Ale raz (cha, cha), keď ktosi, koho som poznal, zomrel, som sa premohol, zašmátral v peňaženke a predstierajúc, že o tom neviem, zatelefonoval ešte v ten istý deň do nemocnice, ako sa mu vodí. Bol som zvedavý: chcel som vedieť, aké to je, počuť na vlastné uši, že ktosi, koho poznám, je mŕtvy. Rozmýšľal som, ako sa to robí: vzrušovala ma technická stránka tohto problému. Povedia mi, že zomrel, zosnul, je nebohý, alebo nebodaj, že exitoval? Telefonistka v nemocnici ma prekvapila. Povedala:

„Pána... už nemáme v zozname pacientov.“

Stálo ma to veľa síl zavolať do tej nemocnice, stálo ma to všetky sily. A chvel som sa ako osika, keď som zavesil. Naozaj, srdce mi bilo od radosti a vzrušenia, že som o vlások unikol, lebo som si predstavoval, len čo som vyslovil prvú slabiku, vykrútil prvé číslo, že telefonistka v nemocnici presne vie, čo chcem – že ma vidí cez telefónny drôt a že ma skrz-naskrz prekukla – a že to povie. Nepovedala. Jednoducho mi oznámila to, čo jej prikázali, a dovolila mi uniknúť beztrešne. (Nebolo to nahrané na magnetofónovej páске?) A nikdy som nezabudol na takúto formuláciu:

„Pána... už nemáme v zozname pacientov.“

Pán... bol mŕtvy. Už nebol medzi živými. Pána... už nemali v zozname pacientov a ja som mu musel ísť o tri dni na pohreb.

Neznášam pohreby – z celého srdca neznášam pohreby, lebo je v nich vždy čosi morbidne – a usilujem sa im stoj čo stoj vyhnúť (najmä vlastnému, cha, cha). Ak sa už musím zúčastniť na pohrebe, nezhováram sa pokiaľ možno s nikým; iba stískam ruky a tvárim sa dojata, prípadne zašomrem čosi nezrozumiteľné a sklopím oči, ako to robia vo filmoch. Viac si netrúfam urobiť. Pretože neviem, čo mám povedať, keď niekto zomrie, bojím sa, že nech poviem hocičo, bude to nevhodné. Naozaj si už nedôverujem v nijakej napätej situácii, ktorej výsledok nemôžem kontrolovať či predvídať. Nedarí sa mi dokonca ani vymeniť poistku alebo žiarovku.

Muselo sa mi stať niečo, čo ma obralo o sebadôveru a odvalu a zanechalo ma tu v strachu pred objavom, zmenou a fakticky v hrôze pred neznámym. Neznášam nič neočakávané. Ak mi prestahujú nábytok – aj keď iba nepatrne – (dokonca aj v mojej kancelárii) bez toho, aby ma vopred upozornili, je to pre mňa ani zaucho alebo

úder od chrbta. Nenávidím všetko nečakané. Akékoľvek prekvapenia ma zlostia, ba vyvádzajú z miery; ešte aj tie, ktoré ma majú potešiť, vo mne vždy vyvolávajú olovenú pachuť žiaľu a sebaľúosti, pocit, že ma použili a využili pre potechu niekoho iného, že predo mnou čosi tajili, že ma vylúčili z istého sprisahania. (Nežije sa so mnou ľahko.) Nenávidím konflikty (s hocikým, okrem členov vlastnej domácnosti). Jestvuje veľa drobných všedných konfliktov, s ktorými sa jednoducho neviem vyrovnáť bez obrovských múk a pokorenia: keď sa povadím s opravárom, ktorý ma oklame o pár centov, alebo neurobí, čo mal urobiť, alebo keď sa sťažujem u niektorého z tých nezakryte vyhýbavých ľudí, ktorí pracujú v úradoch alebo telefónnych ústredniach. (Asi by som sa radšej dal oklamať.) Alebo vtedy, keď sa mi dostali do bytu v činžiaku myši – až neskôr som sa stal u nás v podniku menším šéfom a zarábala dosť peňazí na to, aby som sa mohol presťahovať do vlastného domu v Connecticute (ktorý nenávidím).

Nevedel som, čo s tými myšami spraviť. Nikdy som ich nevidel na vlastné oči. Iba upratovačka tvrdila, že ich videla, a raz si moja žena myslela, že ich videla, a raz si bola svokra skoro istá, že ich videla. A po istom čase myši zmizli. Odišli. Už sa neukázali. Nie som si istý, či tam vôbec boli. Prestali sme sa o nich zhovárať a zdalo sa, že myši niet, a naozaj: akoby tam ani nikdy neboli. Boli to mláďatá (podľa všetkých zodpovedných svedectiev) a iste sa pretiahli cez dierky v mriežke kryjúcej radiátor. Myši mi veľmi neprekážajú, pokiaľ ich nevidím alebo nepočujem, hoci som sa často prichytil, že ich počúvam a zavše som bol presvedčený, že som ich počul. Ale mojej manželke z nich naskakovali zimomriavky a bola z nich celá vystrašená. Vraj aby som s nimi niečo spravil.

A tak som kládol každý večer klepec. A každé ráno, za asistencie manželky a detí, ktoré sa už vopred báli a hľadeli mi ponad plece, som musel pootvárať všetky skrine a dvierka na kredenci, nakuknúť za každú pohovku a posteľ a rohové gauče, aké tam na mňa čaká hneď zrána nové a mrzké prekvapenie. Aj nijaké prekvapenie bolo pre mňa šokujúce. Znepokojovalo ma, že mi rodina stojí za chrbtom a zíza na mňa smrteľne vážne a napäto, lebo dve z mojich detí sú už aj tak precitlivené, málo sebavedomé a bojzlivé až-až. Jeden z mojich synov je mentálne zaostalý a nevie o ničom. Navyše som si už vtedy nebol celkom istý, či mám vlastnú rodinu natoľko rád ako celok, aby mi dobre padlo, že sa na mňa priam tísnu v takej napätej osobnej situácii.

Nikdy som nevedel, čo nájdem, keď som otváral dvere, nakúkal za nábytok, sporák či chladničku. Báľ som sa, že sa myši chytili a že ich

nájdem skapaté v klepcoch a budem ich musieť odpratať. Báľ som sa, že sa nijaké myši nechytia a že sa budem musieť podrobovať tomu istému odpornému rituálu kladenia a prezerania klepcov večer čo večer a ráno čo ráno bohvie ako dlho. Ale najviac som sa desil toho, že otvorím dvere na kuchyni a uvidím živú myš krčiť sa v tmavom kúte; myš bude váhať iba dovtedy, kým ju nezbadám, a potom si to namieri popri mne a bude chcieť ujsť popod hrubý zrolovaný časopis, ktorý som vždy zvieral v spotenej dlani ako zbraň. Ach, panebože, ak sa tak stane! Ak sa tak stane, budem ju musieť z celej sily udrieť. Vedel som, že sa na ňu budem musieť vrhnúť a zabiť to chúdatko jediným mocným úderom, a vedel som, že sa mi to nepodarí a že ju iba dokaličím. A potom, keď bude ležať predo mnou a zviäť sa so zlomenými nožičkami, potom, hoci proti svojej vôli, budem musieť zdvihnúť ťažký časopis a udrieť znovu a znovu a možno ešte raz, kým ju celkom nedorazím.

Už pri pomyslení, že možno nájdem živú myš za hociktorými z dverí, ktoré som každé ráno otváral, sa mi dvíhal žalúdok a obchádzala ma triaška. Nie preto, že by som sa báľ myši ako takej (taký hlúpy nie som), ale preto, lebo by som s ňou musel niečo spraviť, keby som nejakú našiel.

PODNIK, KDE PRACUJEM

V podniku, kde pracujem, je päť ľudí, ktorých sa bojím. Každý z týchto piatich ľudí sa bojí zhruba štyroch ľudí, čo je spolu dvadsať, a každý z týchto dvadsiatich sa bojí šiestich ľudí, čo je spolu sto dvadsať ľudí, ktorých sa bojí aspoň jeden človek. Každý z týchto stodvadsiatich ľudí sa bojí ostatných stodevätňástich, a všetkých týchto stoštyridsaťpäť sa bojí dvanástich navrchu, ktorí pomohli založiť a vybudovať podnik, a ten im teraz patrí a oni ho riadia.

Všetci títo dvanásti muži sú postarší, opotrebovaní časom a úspechom získaným vlastnou energiou a ambíciami. Mnohí z nich tu strávili celý život. Keď ich náhodou stretnem na chodbe, vyzerajú priateľskí, nikam sa nenáhli, tvária sa spokojne (vyzerajú ako mŕtvi) a sú vždy zdvorilí a mlkvi, keď sa vezú s ostatnými vo verejných výťahoch. Už sa nedrú. Zvolávajú porady, povyšujú a dovoľujú, aby ich meno používali vo vyhláseniach, ktoré pripravil a vydal ktosi iný. Teraz si už nik nie je istý, kto vlastne podnik vedie, dokonca ani tí, čo sú poverení jeho vedením, ale podnik ide. Niekedy tí dvanásti pracujú na krátky čas pre vládu. Zdá sa, že už nemajú záujem robiť čosi viac. Dvaja z nich vedia, čo robím, a poznajú ma, lebo som im kedysi pomohol a oni boli takí láskaví, že si ma zapamätali, hoci som si istý, že nie podľa mena. Keď ma zazrú, nevyhnutne sa usmejú a spýtajú sa: „Ako sa máte?“ (Nevyhnutne prikývнем a odpoviem: „Dobre.“) Keďže s týmito dvanástimi mužmi navrchu neprichádzam často do styku, v skutočnosti sa ich nebojím. Ale väčšina ľudí v našom podniku, ktorých sa bojím, sa ich bojí. Skoro každý v našom podniku sa bojí kohosi iného v podniku a ja si niekedy prichodím ako vystrašený chlapec v poisťovni, kde som kedysi veľmi dávno pracoval, triedil a vyplňoval formuláre o poisťných udalostiach na automobiloch, keď pani Yergerová poverili vedením kartotéky a denne sa nám vyhrážala, že nás všetkých povyhadzuje. Bola to rezká urastená žena s panovačnou sebadôverou, bezočivo priateľská, ktorá nikdy nezapochybovala o oprávnenosti svojich

predsudkov. Vtipné a odo mňa staršie dievča Anna sedávalo v kancelárii pod veľkými hodinami spoločnosti Western Union a vymieňalo si so mnou neslušné vtipy. (Volám sa Anna a už dávno nie som panna – chi, chi.) Bola čulá a priama, vždy sa smiala a doberala si niekoho (mňa v každom prípade) a ja som bol primladý a prihlúpy, aby som pochopil, že nežartuje. (Panebože – často mi vravievala, aby som niekde splašil izbu pre nás dvoch, a ja som nevedel ani len to, ako! Teraz si myslím, že bola nesmierne pekná a že sa mi vtedy páčila a rajcovala ma. Jej otec sa zabil niekoľko rokov predtým.) V poisťovni sa dialo veľa vecí, a ktorých som nevedel. (Anna mi povedala, že jeden zo ženatých referentov ju raz večer vzal na vychádzku autom, dobiedzal do nej a hrozil jej, že ju znásilní, alebo že ju vyloží pri cintoríne, až sa naoko rozplakala.) Aj v tom podniku som sa bál otvoriť dvere, ako sa pamätám, dokonca aj vtedy, keď ma jeden z právnikov či referentov poslal po dôležitú kartotéku alebo obložený chlebič. Nikdy som si nebol istý, či mám zaklopať, alebo vojsť rovno dnu, zaklopať úctivo, alebo hlasno zabúchať, aby ma hneď začuli a dovolili mi vojsť. Tak či tak som často narážal na rozladené a netrpezlivé tváre (alebo sa mi to aspoň zdalo. Prišiel som priskoro alebo prineskoro).

Pani Yergerová nám všetkým naháňala hrôzu. Zakrátko skoro všetci úradníci z kartotéky dali výpoveď, niekoľko starších vstúpilo do armády, alebo, sa dalo k námorníctvu a zvyšok z nás si našiel lepšie miesta. Ja som si našiel – ako sa ukázalo – horšie. Horko-ťažko som sa odhodlal oznámiť, že dávam výpoveď, a tak je to podnes. (Skúšal som celé dni, ako dať výpoveď, zbieral som odvalu, formuloval si múdre, sebaospravedlňujúce odpovede na vyčítavé otázky o dôvode môjho odchodu, ktoré sa ani pani Yergerová ani nik iný neunúvali mi položiť.) Mám rešpekt pred nadriadenými, a neviem, ako vysloviť bez okúňania a priamo, smelo a vzdorne, o čo mi ide, aj keď som v práve a nič mi nehrozí. (Nikdy sa mi nepodarí presvedčiť samého seba, že mi nič nehrozí. Jednoducho sa na to nespolieham.

Bolo to moje prvé miesto po maturite. Mal som vtedy sedemnást – to „staršie“, vtipné a koketné dievča pod hodinami Western Unionu, Anna, malo iba dvadsaťjeden (teraz by už bolo aspoň rok-dva aj pre mňa primladé) – a vo všetkých zamestnaniach, ktorými som odvtedy prešiel, som sa vždy bál, že ma vyhodí. V skutočnosti ma z práce nikdy nevyhodili; namiesto toho mi veľkodušne zvyšovali plat a rýchle ma povyšovali, lebo som sa zvyčajne mal veľmi na pozore (spočiatku) a rýchle sa chopil vecí. Ale ten pocit neúspechu, ten deprimujúci pocit hroziacej katastrofy a verejnej hanby mám dokonca aj tu, kde sa neprestajne činím a usilujem sa nenarobiť si

nepriateľov. Asi preto, lebo podľa mňa sa nikdy nedá presne vedieť, čo sa deje za zatvorenými dverami všetkých tých kancelárií na všetkých poschodiach v tomto a vo všetkých ostatných podnikoch na celom svete, ktoré patria ľuďom, čo by mohli urobiť alebo povedať niečo, úmyselne či náhodne, čo ma môže zničiť. Dakedy ma mučia hrozivé úvahy, že CIA, FBI alebo daňový úrad ma už roky tajne sleduje a agenti každú chvíľu vojdú a zatknú ma, ak pre nič iné, tak preto, že tajne sympatizujem s liberálmi a že zvyčajne volím demokratov.

Mám pocit, že niekto za mojím chrbtom čoskoro o mne zistí niečo, čo bude znamenať môj koniec, hoci netuším, čo by to mohlo byť.

V robote sa bojím Greena a Green sa bojí mňa. Bojím sa Jacka Greena, lebo moje oddelenie je súčasťou jeho oddelenia a Jack Green je mojím šéfom; Green sa ma bojí, lebo väčšina práce, ktorá sa robí v mojom oddelení, je určená obchodnému oddeleniu, a to je dôležitejšie ako jeho oddelenie a ja mám oveľa bližšie k Andymu Kaglovi a ostatným v obchodnom oddelení ako on.

Greenov vzťah ku mne sa prejavuje záchvatmi nedôvery. Podchvíľou mi dá najavo, že chce vidieť všetko, čo odchádza z môjho oddelenia, prv ako sa to odovzdá do iných oddelení. Viem, že v skutočnosti mu o to nejde: má sám priveľa roboty, aby ma zahŕňal toľkou pozornosťou, a ja ho radšej obchádzam pri väčšine podkladov, ktoré vyhotovujeme, než by som ho oberal o čas a zdržoval odovzdanie materiálov ľuďom, ktorí ich súrne (alebo podľa nich súrne) potrebujú. Väčšina práce v našom oddelení je vlastne triviálna. Ale Greena vždy podráždi, keď niekto z iného oddelenia chváli čosi, čo vyšlo od nás. Ak o tom nevie, alebo to ešte nevidel, od zúrivosti a rozpakov sfialovie. (Rovnako je namrzený, ak to videl, ale zabudol na to.)

Ludia z obchodného oddelenia ma majú radi (alebo to aspoň predstierajú). Greena radi nemajú, a on to vie. Ponosujú sa mi naňho a trúsia nezdvorilé poznámky, a on vie aj to. Tvári sa, že to nevie. Predstiera ľahostajnosť, lebo ľudí z obchodného vlastne nemá rád. Ani ja ich vlastne nemám rád (ale tvárim sa, že mám). Všeobecne sa Green neusiluje vychádzať s obchodným oddelením a je ostentatívne povýšený a pohrdavý. Na druhej strane ho však trápi, že si tam narobil nepriateľov. Greena mučivo zožierajú obavy, že jedného dňa podnikové riaditeľstvo odčlení moje oddelenie od jeho oddelenia a pričlení ho k obchodnému. Green má z toho strach už osemnásť rokov.

V mojom oddelení je šesť ľudí, ktorí sa boja mňa, a jedna malá sekretárka, ktorá sa bojí nás všetkých. Jeden chlapík, ktorý u mňa robí, sa nebojí nikoho, dokonca ani mňa, a ja by som ho hneď vyhodil, ale bojím sa ho.

Často rozmýšľam o tom, že zaiste sa nájdú poštovní manipulanti, praktikanti z kancelárií, skladníci, doručovatelia a pomocné sily všetkých druhov a každého veku, ktorí sa boja všetkých v podniku; a je tu istá pisárka v našom oddelení, ktorá sa čochvíľa zblázni, a my všetci sa bojíme jej.

Volá sa Marta. Najväčšmi sa bojíme toho, že sa zblázni cez pracovný čas medzi deviatou a piatou. Dúfame, že sa zblázni cez víkend. Mali by sme ju dostať z podniku, kým je ešte čas. Ale nevieme, ako na to. Nieкто by ju mal vyhodiť; nik to nechce urobiť. Dokonca aj Green, ktorý naozaj vyhadzuje ľudí s radostou, sa vykrúca pred zodpovednosťou urobiť krok, ktorý by mohol mať za následok jej nervové zrušenie, hoci ju nemôže vystáť, nemôže ju ani vidieť a rozzúri ho už pomyslenie, že ešte trčí v jeho oddelení. (A práve on ju po povrchnom rozhovore prijal na vrelé odporúčanie pracovníčky osobného oddelenia, ktorá vyhľadáva pisárky a posielala ich do oddelení.) Ako väčšina z nás, Green sa tvári, že Marta neexistuje.

Pozorujeme ju, čakáme, chodíme okolo nej po prstoch a lámeme si hlavu nad tým, ako dlho ešte potrvá, kým príde naposledy načas do roboty, kedy konečne zošalie – či bude vrieskať, alebo mlčať, divo sa rozháňať, alebo bude pokojná, inteligentne chápaná, že už zošalela, a preto ju musia odviezť, alebo bude vydesená, zmätená a nebude chápať nič.

Na počudovanie je v práci oveľa šťastnejšia ako my. Jej myseľ sa často zatúla na miesta, ktoré ju väčšmi upokoja, a ona sa usmieva a spokojne si čosi šepká, keď civie ponad valec písacieho stroja na holú stenu iba tridsať či šesťdesiat centimetrov pred svojím nosom, zabúdajúc, čo a kde je, aj na stranu, ktorú má odpísať. Ak sa dá, obchádzame ju alebo sa k nej obraciame chrbtom a usilujeme sa nevšimáť si ju. Vždy keď sa začne usmievať a rozprávať sama so sebou, dúfame, že nieкто urobí alebo povie niečo, aby s tým prestala. Keď nás už čakanie pri všetkej slušnosti prestane baviť, zavoláme si ju do kancelárie a preberieme od nej prácu s jemnocitnými poznámkami, v ktorých nie je ani náznak kritiky či výčitky. Cítíme, že by bola prekvapená a zmätená, keby vedela, čo robí, že sa totiž pravdepodobne zblázni. Niekedy je neznesiteľne nervózna, nedá sa s ňou vôbec vydržať. Všetci sa musia voči nej správať veľmi opatrne

a ohladuplne. Green sa na ňu často ponosoval šéfovi osobného, ale ani ten ju nechce vyhodit; napísal jej rodičom v Lowe. Matka sa druhý raz vydala a nechce si ju vziať. Marta má nepeknú pleť. Nik ju nemá rád a všetci by ju tu najradšej nevideli.

Podnik je štedrý. Ľudia, aspoň väčšina z nich, sú fajn a atmosféra je poväčšine družná. Zariadenie kancelárií, najmä v prijímacích miestnostiach a predsieňach, priam hýri veselými farbami, zväčša oranžovou a morskou zelenou. Často sa usporadúvajú podnikové večierky. Vyberám si platenú dovolenku, na ktorú máme zákonný nárok, a neplatenú, kedykoľvek ju potrebujeme. Často mávame troj- až štvordňové víkendy. (Už tie dlhé víkendy nemôžem zniesť, neviem, čo s nimi. Tuším sa budem musieť dať na lyžovanie.)

Každé dva týždne dostávame strojom vystavené šeky na tvrdom papieri (nie sú také hrubé, aby sa o nich dalo povedať, že sú z lepenky), s úhľadnými pravouhlými dierkami a oficiálnou výstrahou, vytlačenou drobnými čiernymi verzálkami, že šeky neslobodno skrúcať, trhať, poškodzovať, prečiarkovať, spínať spínacím strojčekom ani inak znehodnocovať. (Možno ich iba preplatiť.) Keby nie tej poznámky, nikdy by mi nezišlo na um robiť so šekom čokoľvek iné ako deponovať ho. Ale teraz o tom príležitostne uvažujem. Čo by sa stalo, namosúrene uvažujem zhruba každé dva týždne, keď otváram prázdnu hnedožltú obálku a tupo hľadím na dierky, čísla a slová na svojom vydierkovanom šeku, akoby som sklamane túžil po nejakej veľkej, nenapraviteľnej chybe v môj prospech, keby som ho zroloval, poskladal, roztrhal, počmáral, zopol a znehodnotil? (Je to môj šek, nie?) Čo by sa stalo, keby som z vlastnej vôle, pokojne, zo zlomyseľnosti a očividne úmyselne neposlúchol?

Viem, čo by sa stalo: nič. Nič by sa nestalo. A to vedomie ma deprimuje. Dievča na prízemí, ktoré som nikdy nevidel (pravdepodobne takisto s nečistou pleťou) by sa jednoducho dotklo niekoľkých gombíkov na ocelevej prístrojovej doske, ktorá by znovu dala veci do poriadku, a vyzeralo by to, akoby som vôbec nebol neposlúchol. Môj akt vzbury by pohltili, ako oceán pohltí dážď a nezostane po ňom nijaká stopa. Ani hladina by sa nerozvlhla.

Predpokladám, že človek ako ja sa nemôže vzbúriť a zanechať akúkoľvek trvalú stopu. Stratil som schopnosť ničť, ktorú som mal ako dieťa; už nedokážem meniť svoje okolie, ani vážne narušiť jeho rovnováhu. Jednoducho by ma vyhodili a zabudli na mňa, len čo by som sa o to pokúsil. Vyradili by ma z evidencie. To sa stane pisárke Marte, až definitívne zošalie. Vyhodia ju a zabudnú na ňu. Bude

vyradená z evidencie. Dostane nemocenskú, peňažnú náhradu za dovolenku, dôchodok, podiel na zisku a potom všetky stopy po nej bezpečne skryje nejaká stará zelená registračka, kde sa odkladajú spisy ad acta, v inej miestnosti, na inom poschodí alebo niekde v zaprášenom archíve, kam sa chodí najviac ak raz či dva razy do roka a o ktorom niekoľkí ľudia v podniku ani nevedia, že jestvuje; podobne ako staré zelené registračky ukrývali odložené kartotéky o ublíženiach na zdraví a škodách na majetku v archíve na poschodí pod hlavnými kancelárskymi miestnosťami v poisťovni, kde som pracoval ako mladý chalan. Keď sa Marta zblázní, jej prípad sa uzavrie.

Vôbec som si nevedel predstaviť toľko kariet vyradených z evidencie, koľko som ich videl v archíve (a tisíce a tisíce kariet, ktoré boli už načisto vyradené z evidencie, ležali v sklade, kam som musel zájsť raz či dva razy do roka, keď bolo treba čosi overiť v kartotéke, ktorá bola vyradená z evidencie už naozaj dávno). Pamätám sa na ne presne a pamätám si na výrazné údaje, napísané groteskne belasým atramentom na chrbte každého fascikla: číslo, meno, adresa, dátum a skratka označujúca, či havária spôsobila iba škody na majetku (ŠM) alebo mala za následok ublíženie na zdraví (UZ). Často som si nosil jedlo z domu (klobásu, varené mäso s kopou kečupu, alebo tuniaka či konzervovaného lososa a rajčinu) a jedol dolu v sklade cez obedňajšiu prestávku, a ak som tam jedol sám, čítaval som New York Mirror (noviny, ktoré sú dnes už takisto odpísané) a potom si z dlhej chvíle prezeral nejaké staré fascikle so záznamami o nehodách, ktoré som naslepo vyberal z registračiek. Hľadal som čin, tragédiu, vznešenú drámu detektívnej práce a napätia v súdnej sieni, ale márne. Boli vyradené z evidencie. Ani jedno z mien, správ, lekárskeho záznamu, výsledkov pátrania či zápisov výpovedí očitých svedkov nemohlo nič prinavrátiť k životu. (Mirror bol lepší, a dokonca aj jeho najnovšie zaručene pravdivé správy o rodinných a celonárodných katastrofách sa čítali rovnako ako komiksy.) Najviac na mňa zapôsobilo ono nesmierne množstvo vyradených kartotiek, záplava starých drapových prepchatých lepenkových fasciklov týčiacich sa od dlážky takmer až k povale ako spojené bezveké veže, tá nikdy a nikde sa nekončiaci sekvencia navzájom nesúvisiacich príbehov, ktoré sa stávali ľuďom a autám dávno predtým, ako som ta prišiel pracovať ja, stávali sa vtedy, keď som tam robil, a stávajú sa aj dnes.

Aj tom podniku bolo dievča, ktoré sa zbláznilo, kým som tam bol zamestnaný. Vyradili ju z evidencie. A v podniku, v ktorom som pracoval ešte predtým, robil akýsi chlap, stredný či skôr nižší

úradník, ktorý zošalel, vyskočil z okna hotela a zabil sa: zanechal po sebe list, vraj ľutuje, že musí vyskočiť z obloka hotela a zabiť sa, vraj by sa bol radšej zastrelil, ale nevie, ako si zaobstarat zbraň, ani ako sa ňou strieľa. Zo zeme ho pozbierala polícia (pravdepodobne) a bol vyradený z evidencie.

Myslím, že dnes je v každom podniku prinajmenšom jedna osoba, ktorá sa pomaly a iste zblázni.

Podnik tohto roku zasa prekvitá. Neprestajne sa rozrastá, a v mnohom patríme vo svojom odbore medzi elitu. Podľa našej poslednej ročenky, sa tento rok podnik oproti minulému roku rozšíril a pracuje lepšie.

Máme teraz dvadsaťdeväť pobočiek, dvanásť doma, dve v Kanade, štyri v Latinskej Amerike a jedenásť v zámorí. Mali sme jednu na Kube, ale o tú sme prišli. Priemerne sú u nás tri samovraždy ročne; dvaja muži, zvyčajne stredné kádre, sa zabijú každých dvanásť mesiacov, skoro vždy pištoľou, a jedna žena, zvyčajne slobodná, opustená alebo rozvedená, to takmer vždy spraví pomocou práškov na spanie. Platy sú vysoké, dovolenky dlhé.

Ľudia z podniku radi užívajú život a ľahko sa nervovo zrútiť. Vedia, čo je dobré, a radi žijú na vysokej nohe. Máme dobré vzdelanie a čo sa týka našich schopností a inteligencie, sme vysoko nad priemerom. Všetci rozhadzujú peniaze. Nik nespóruje. Nervové zrútenia sa dajú ťažšie vypátrať ako samovraždy, lebo ich je ťažšie rozpoznať a ľahšie utuľtať. (Taká samovražda je, koniec koncov, samovražda; je v nej čosi definitívne. Je to posledná vec, ktorú človek urobí. Lenže kto vie naisto, kedy niekomu prasknú nervy?) Nervové zrútenia postihujú pravidelne ľudí všetkých vekových kategórií, povolání – chudých, tučných, vysokých a nízkych, dobrých aj zlých. Počas niekoľkých rokov, čo som šéfom oddelenia, boli jeden muž a jedna žena dlho práceneschopní, lebo sa nervovo zrútili. Oboch postavili na nohy a teraz u mňa znovu pracujú a iba málokto z nášho oddelenia vie, čo sa im stalo. (Toho muža tuším nepostavili na nohy, ako sa patrí, a pravdepodobne sa čoskoro zasa zrúti. Už sú s ním opäť problémy. Priveľa rozpráva.)

Za rok u nás zomrú prirodzenou smrťou priemerne štyria ľudia, ktorých poznám, a dva a pol (dvaja ľudia jeden rok, traja v nasledujúci) odchádza na liečenie a z ich chorôb sa prípadne vykluje rakovina. Priemerne dvaja sú obeťami nehôd, jeden dopravnej, ten druhý zahynie pri požiari, alebo sa utopí. Nik z podniku zatiaľ nezahynul pri leteckom nešťastí, a to je pre mňa ukrutná záhada, lebo

často cestujeme lietadlom do iných pobočiek, alebo na služobné cesty k zákazníkom, na prieskum a k dodávateľom v iných mestách a krajinách. Keď sú riadni zamestnanci práceneschopní, zvyčajne im podnik vypláca plat v plnej výške tak dlho, ako ich práceneschopnosť trvá (dokonca aj keby mala trvať celý život. Cha, cha), lebo podnik sa v tomto prípade správa k zamestnancom veľkodušne. Všetci sú rozvedení (ale ja nie). Všetci pijú a obedujú o dve hodiny dlhšie. Všetci chlapi flirtujú. Ženy proti tomu nič nemajú, okrem niekoľkých, ktoré sú veľmi nábožensky založené alebo veľmi nudné, alebo zopár veľmi mladých, ktoré sú prvý raz vo svete a ešte nechápu, ako sa veci majú.

Väčšine z nás sa tu páči, hoci sa bojíme, a netúžime odísť do iných podnikov. Dobre zarábame a o zábavu niet núdze. Čítame knihy a chodíme do divadla. A čas akosi ubieha.

Toto finančné obdobie flirtujem s Janou. Jana je nová vo výtvarnom oddelení a nie si je celkom istá, či to myslím vážne, alebo nie. Iba prednávkou skončila vysokú školu, kde študovala dejiny umenia, a ešte vždy pokladá toto mesto za odvážne, svetácke a intelektuálne. Neprestajne chodí do kina. Myslím, že so ženatým chlapom ešte nespala.

Je zástupkyňou vedúceho výtvarného oddelenia v Greenovom odbore. Vo výtvarnom sú iba traja ľudia. Jana má ako my všetci veľa času na dumanie, fantazírovanie, na súkromné telefonické hovory a špásovanie s každým v podniku, kto (to som ja) si chce pošpásovať s ňou. Má vysokú štíhlu senzi postavu, upchatý kanálik v jednom oku, a preto večne slzí. Nosí voľné kašmírové svetre, ktoré krásne obopínajú dlhé hroty jej drobných prsníkov. (Brušká mojich prstov by často rady rovnako krásne zvierali a stískali tie dlhé hroty jej drobných prsníkov, ale zo skúsenosti viem, že moja túžba by sa pri jej ňadrách nadtľho nezastavila. Sú iba vhodným odrazovým mostíkom.) Jej výborná postava, výrazné bradavky a upchatý slzný kanálik mi poskytujú ľahkú zámienku pôsobivo vtipkovať na tú istú tému ako kedysi s tou Annou, čo bola odo mňa staršia, pod veľikánskymi hodinami Western Unionu v poisťovni (tá po toľkých rokoch ešte vždy existuje a tie hodiny tam pravdepodobne ešte vždy sú a idú, hoci kancelárska budova je už určená na demoláciu), ibaže som teraz starší, skúsenejší (a bezočivejší) a viem perfektne usmerňovať veci ta, kde treba. Mám teraz pocit, že si môžem s Janou robiť, čo chcem, najmä v tie dni, keď si vypije na obed dve martini s vodkou namiesto jedného (ja osobne neznášam vodku s martini

a nedôverujem ľuďom, ktorí ich pijú), alebo tri whisky s citrónom a sódou namiesto dvoch. Mohol by som ju raz, keby som chcel, vziať po pracovnom čase na tri vodky s martini a potom hore do bytu Reda Parkera, čo je v susedstve, a to ostatné, stavím sa, by bolo detskou hračkou (a pravdepodobne rovnako málo vzrušujúce). Dá sa mi Janu rozosmiať, kedy chcem, a to je podľa mňa už polovica výhry v hre, ktorú možno dakedy budem brať vážne, ale teraz si nie som istý, či to myslím vážne, alebo nie.

Možno by som sa mal hanbiť, pretože je to slušné mladé dvadsaťštyriročné dievča. Pravdepodobne by som mal byť na seba pyšný, lebo to je, koniec koncov, slušné a veľmi príťažlivé mladé dvadsaťštyriročné dievča, ktoré môžem pravdepodobne dostať do postele, kedykoľvek sa mi zachce. (Naplánoval som si ju zhruba na týždeň pred podnikovou konferenciou, keď budem spolupracovať s celým výtvarným oddelením.) Naozaj neviem, aký postoj mám k nej zaujať. Viem, že tieto dievčence po dvadsiatke sú ľahko prístupné a rozkošné. (Dievčence pred tridsiatkou sú ešte prístupnejšie, ale smutné, a to nie je až také rozkošné.) Podľa mňa sú ľahko prístupné, lebo sú rozkošné, a sú rozkošné, lebo sú hlúpe.

V dni, keď si ja vypijem dve martini pri obede, Janine prsia a nohy ma doháňajú takmer do šialenstva, najmä keď zaparkuje svoj štíhly zadok na stene jednej z úzkych chodieb blízko výtvarného oddelenia, a ja sa tam zastavím, aby som jej pokurizoval. Jana sa v jednom kuse smeje a je veľmi nevinná (napríklad si myslí, že som veľmi slušný človek), hoci jej, prirodzene, nechýbajú isté sexuálne skúsenosti, ktorými sa so smiechom chvasce, keď si ju doberám, že je panna, a so smiechom ich popiera, keď si ju doberám, že je flandra. Doberám si ju dosť mechanicky a detinsky (tak som si doberal všetky dievčence a dámy – v jednej či druhej variácii) v súvislosti s jej okom, svetrom alebo cnostným či necnostným životom, ktorý údajne vedie, a opieram sa pritom takmer slintajúc o jej sukňu (nechápem, ako ma vie v takýchto nechutných chvíľach zniesť – ale vie) a smilne zízam na jej dlhé stehná pod sukňou, hoci viem, že by sa mi jej nohy videli pravdepodobne prichudé, keby som ju vyzliekol, a pravdepodobne by som ju opísal ako mierne kostnatú, keby som o nej neskôr s niekým hovoril.

Myslím, že sa mi Jana naozaj ukrutne páči. Je veselá, otvorená, dôverčivá, optimistická – a takéto dievčatá už človek často nestretáva. Zatiaľ som sa rozhodol, že s ňou neurobím nič, iba s ňou naďalej budem chlipne špásovať, čo štekli, zabáva a posmeľuje oboch. Možno jej tvár a postava vyzerajú o chl p pridobre. Mával som rád dievčence, ktoré boli vysoké, ťažké a troška drsné a možno ich mám rád doteraz,